

Публікації Володимира Ястребова в “Київській Старовині”

(1883–1896 рр.)

Ольга СОБЧУК (Кіровоград)

У статті проаналізовано, систематизовано та визначено головні тематичні напрямки публікацій В.Ястребова в журналі “Київська Старовина”, зроблено спробу оцінки внеску дослідника в джерельну базу з вивчення минулого Південної та Центральної України.

Ключові слова: “Київська Старовина”, публікації, В. Ястребов.

В статье проанализировано, систематизировано и определено главные тематические направления публикаций В.Ястребова в журнале “Киевская Старина”, сделана попытка оценки вклада исследователя в источниковедческую базу по изучению прошлого Южной и Центральной Украины.

Ключевые слова: “Киевская Старина”, публикации, В.Ястребов.

The article analyzed, systematized and identifies the key themes of publications V.Yastrebova in the “Kievskaya Starina” attempted estimation of the contribution of the researcher in the source base for the study of the past in South and Central Ukraine.

Key words: “Kievskaya Starina”, publications, V.Yastrebov.

Значною подією останньої чверті XIX ст. в Україні стало заснування першого історичного часопису “Київська Старовина”. Дописувачами періодичного видання були відомі тогочасні історики, етнографи, археологи, громадські діячі: В. Антонович, М.Біляшівський, М.Костомаров, М.Сумцов, О.Потебня та ін. Одним із постійних кореспондентів журналу був і В.Ястребов (1855–1898) – історик, археолог, етнограф та краєзнавець Південної і Центральної України. Він займає помітне місце серед українських дослідників регіону XIX ст. Саме йому належить роль першопрохідця у вивченні степової частини України, у збиранні й дослідженні історичних, археологічних, етнографічних матеріалів, створенні та постійному поповненні музейного зібрання. Результати своїх наукових пошуків історик друкує у відомих періодичних виданнях того часу, зокрема,

на сторінках “Київської Старовини”. На праці дослідника посилаються науковці у своїх дослідженнях, але досі не проведено жодної роботи із вивчення наукової спадщини самого історика. Тому, сьогодні постає питання необхідності детального аналізу та систематизації наукової спадщини В.Ястребова. Частиною наукового доробку дослідника є його публікації в «Київській Старовині». 2013 року виповнюється 130 років із часу розміщення першої статті історика в часописі.

Метою цієї наукової розвідки є аналіз та систематизація публікацій історика на сторінках часопису “Київська Старовина”, визначення основних тематичних напрямків цих публікацій, спроба оцінки внеску дослідника в джерельну базу з вивчення історичного минулого Півдня та Центру України.

Джерельною базою для написання пропонованої роботи стали власне публікації В.Ястребова на сторінках часопису, його листи до редакторів журналу – Ф.Лебединцева (1882–1887) та О.Лашкевича (1888–1889), до вчених – Ф.Вовка та М.Сумцова (1894–1897), опубліковані спогади сучасників дослідника. Частина використаних джерел уводиться до наукового обігу вперше. Для кращого сприйняття цитати подаються мовою оригіналу.

За спогадами сучасниці Ястребова, Н.Бракер, період активної наукової діяльності дослідника починається з початку 80-х рр. [1, с.3]. На цей період припадає й початок співробітництва історика із часописом. Про готовність співпрацювати з “Київською Старовиною” Ястребов неодноразово говорить у листах до редакторів часопису: “...служить, чем могу, местному историческому журналу я всегда буду рад и очень доволен быть посильным представителем нашей Новороссии...” [2], “всегда готов поддерживать столь полезное издание по мере моих сил и средств” [3] та ін. Про В.Ястребова як дописувача історико-літературного часопису згадують його сучасники: Н. Бракер, Є.Борисов, М.Грушевський. Так, Н. Бракер пише: “Він рішуче віддається науковій праці. Він став постійним співробітником “Київської

Старовини”...”[1, с.3], Є. Борисов зазначає, що “в “Киевской Старине” за время с 1884 по 1896 год появилось немало статей и заметок В.Н.Ястребова по истории и этнографии Новороссийского края...” [4, с.202], а М. Грушевський у некролозі В.Ястребову вказує, що дослідник “...був діяльним співробітником наукових видавництв російської України – Київської Старини, видань одеського історичного і історико-філологічного товариств, був співробітником і наших Записок...” [5, с. 17].

Свої перші статті до видання В.Ястребов подав 1883 р.: “Херсонес Таврійський” [6] та “До трьохсотлітнього ювілею Івана Федорова, першого московського типографа”[7]. Це були історичні статті, що мали описовий характер, знайомили читачів з відомими історичними подіями, місцями та особами. У наступні роки дослідник активно захоплюється археографічною діяльністю й розміщує у журналі ряд документів, віднайдених та зібраних ним у різних місцевих архівах. У структурі часопису розділ, у якому публікувались історичні джерела, займав помітне місце. Свій внесок у цьому напрямку зробив і В.Ястребов. Джерела, опубліковані дослідником, відображають досить широке коло питань суспільно-політичної, соціально-економічної та культурної історії Південної та Центральної України. Рівень археографічного опрацювання документів, поданих пошуковцем до “Київської старовини”, був на достатньо високому науковому рівні й відповідав вимогам історичної науки останньої чверті XIX ст. Документи дослідник супроводжував передмовою, що містила археографічну характеристику, опис документа, місце виявлення чи спосіб надходження, особливості відтворення та передачі тексту. Особливу зацікавленість у Ястребова викликають балканські колоністи колишньої Нової Сербії. Від нащадків Хорватів та Пишчевичів історик отримує сімейні архіви, опрацьовує їх та протягом 1885–1887 рр. частину документів публікує на сторінках часопису. Деякі з цих публікацій не мали підпису особи, що їх надрукувала. Дослідник це пояснює наступним чином: “моего (имени – О.С.) ... прошу нигде не упоминать, потому что мы – учителя живем под вечной

острасткой... Рискую пока являться без маски только под статьями археологическими”[8]. За листуванням В.Ястребова з Ф.Лебединцевим можна точно підтвердити причетність першого до деяких публікацій: “...из Пищевича у меня есть ещё кое что, но по редким чертам неудобное для нашего строгого времени...”[9] та “Посылаю Вам рукопись о которой Вы просили... Рукопись – отрывочный набросок черновика на особой небольшой тетрадке с добавлениями и приписками; граф Вит, повествованием о котором начинается рукопись – начальник Вознесенского округа военных поселений...Остальное сказать предлагаю Вам, желая сохранения полного инкогнито для себя с тем даже, чтобы самое подозрение на участие моё в издании рукописи было устранено...” [10]. Йдеться про опубліковані Ястребовим документи з архіву Пищевичів “Южно-русский город в начале текущего столетия (из записок Пищевича)” [11] та “Бугские козаки и украинские уланы” [12]. Ще в одному листі до редактора Ф.Лебединцева дослідник просить зберегти зазначений ним псевдонім: “Посылаю Вам статейку о чуме 13 года, составленную по запискам известного А.С. Пищевича...Псевдоним прошу сохранить” [9]. Цю статтю ми знаходимо на сторінках журналу, де авторство засвідчене криптонімом “Н.И.” [13]. Таким чином, Володимир Ястребов, підписуючи свої публікації, користувався криптонімами “В.Я.” та “Н.И.” й підписом “Ястребов В.”. Крім того, історик опрацьовував місцеві церковні архіви й публікував знайдені документи на сторінках журналу. Це статті “Гайдамацкий бандурист” [14], “Гайдамацкая песня” [15], “Очаковская зима по рассказам современников” [16] та ін.

На особливу увагу заслуговують бібліографічні публікації історика. Він, відзначаючи позитивний момент у складанні та друкові на сторінках часопису бібліографії з історії Південної України, радить організувати й провадити комплексний та системний підхід щодо бібліографічного опису малопоширених періодичних видань того часу: “Вы очень обрадовали меня...обзором журнальных и газетных статей по истории Южной России ... К 25-летней годовщине Херсонских Епархиальных Ведомостей я собираюсь

составить краткий обзор исторических статей, помещённых в них за всё время существования с 1860 года...”[9]. Свій задум дослідник утілював у життя, опублікувавши 1885 р. на сторінках “Київської Старовини” статтю “Двадцятипятилетие Херсонских Епархиальных Ведомостей” [17]. 1892 та 1895 року В.Ястребов розмістив на сторінках журналу ще дві публікації з бібліографії “Херсонських Губернських Відомостей” [18] та українських казок [19].

Левову частину серед публікацій історика на сторінках журналу займають його рецензії на тогочасні видання. Найбільша кількість опублікованих рецензій припадає на 90-ті роки. Це вказує на те, що дописувач саме в цей період активно цікавився та знайомився з науковими дослідженнями й досягненнями вчених того часу. Він публікує рецензії на праці таких відомих науковців, як А.Лаппо-Данилевський, О.Бобринський, Д.Яворницький, Н.Попов, А.Леонтьєв, О.Маркевич та ін. Рецензії Ястребова на видання різних наукових товариств також знаходять місце на сторінках часопису. На особливу увагу заслуговують справжні дискусії рецензента з Яворницьким [18;19] та Леонтьєвим [20;21] у “Київській Старовині”. Ястребов, як позитивіст, був переконаний, що науковий факт є основою наукового пізнання, і досить скептично ставився до дослідників, котрі публікували неперевірені дані, дещо ідеалізували або перебільшували ті чи інші історичні події.

Стосовно рецензій на праці самого В.Ястребова, то у журналі була опублікована єдина рецензія Х.Ящуржинського на працю дослідника “Материалы по этнографии Новороссийского края” [22]. Коментар Ястребова з цього приводу був наступним: “...был огорчен таким хвалебным, но поверхностным отзывом, который был напечатан в “Киевской Старине” о моем этнографическом сборнике” [23,с.40].

Ястребов був відомим етнографом та збирачем фольклору. Частину зібраних матеріалів пошуковець подавав до часопису. Це були казки,

приказки, пісні та повір'я, записані ним на території Херсонської губернії. Свої етнографічні розвідки про весільні обрядові хліби, про союзи неодруженої молоді, про парубоцтво дослідник також публікував на сторінках “Київської Старовини”. Йому було відведене особливе місце в розділі “Современная малорусская этнография”, який вів на сторінках періодичного видання М.Сумцов упродовж 1892–1896 рр. і був присвячений діяльності українських фольклористів та етнографів. [24] В.Ястребов зазначив: “Что касается статьи обо мне, то она содержит больше любезностей по отношению ко мне лично, чем внимательного изучения книжки” [23, с.51].

Цікавим є той факт, що за весь період співпраці із часописом Ястребов, будучи відомим археологом, не розмістив у ньому жодного матеріалу з цієї тематики. Можливо, це було пов'язане з тим, що дослідник відводив археології окреме місце серед своїх наукових вподобань, уважаючи цю науку зрозумілою тільки вузькому колу спеціалістів. Тому всі результати своїх археологічних досліджень він друкував на сторінках спеціальних видань.

Аналіз публікацій В.Ястребова в часописі дає можливість зробити висновок, що в “Київській старовині” дослідник друкувався протягом 1883–1898 рр. і став автором понад 80 публікацій. Тематично публікації можна розділити на історичні статті, публікації історичних джерел, мемуарів та архівних матеріалів, автентичних фольклорних й етнографічних пам'яток, результати етнографічних розвідок автора, бібліографічні статті та рецензії.

Друкуючи в журналі архівні матеріали та свої дослідження, В.Ястребов залишив для майбутніх дослідників значну джерельну базу для вивчення історії й етнографії Південної та Центральної України.

Джерела та література

1. Бракер Н. Володимир Миколайович Ястребов: До тридцятих роковин смерті // Єлисавет. – 1992. – 20 травня. – С. 3.

ІР НБУВ (Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. Вернадського). – Ф. III. – Од.зб. 6981.

1. ІР НБУВ. – Ф. III. – Од.зб. 6973.

2. Борисов Е. Херсонская губернская ученая архивная комиссия// Сборник Херсонского земства. –Херсон : Тип. О.Д. Ходушиной,1898. – № 1-4. – 1898. – С. 202.

3. В.Ястребов. Некролог//Записки наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка. – Львів, 1899. – вип. XXVII. – С. 17.

4. Ястребов В. Херсонес Таврический // Киевская Старина. – 1883. – Т. 6. – № 5. – С. 30 –48.

5. В.Я[стребов]. К трехсотлетнему юбилею Ивана Федорова, первого Московского типографа //Киевская Старина. – 1883. – Т. 7. – № 12. – С. 693 – 696.

6. ІР НБУВ. – Ф. III. – Од.зб. 6980.

7. ІР НБУВ. – Ф. III. – Од.зб. 6974.

8. ІР НБУВ. – Ф. III. – Од.зб. 6975.

9. Южнорусский город в начале текущего столетия (Из «Дневных записок» А.С.Пишчевича) //Киевская Старина. – 1886. – Т.14. – № 1. – С. 173 –183.

10. Бугские козаки и украинские уланы (ЗаметкиА.С.Пишчевича)// Киевская Старина. – 1886. – Т. 14. – № 2. – С. 387 –394.

11. Н.И. Чума в северной части Херсонской губернии 1813 г.//Киевская Старина. – 1885. – Т. 12. – № 5.– С. 153 – 163.

12. Ястребов В. Гайдамацкий бандурист//Киевская Старина. – 1886. – Т. 16. – № 10. – С. 379 – 388.

13. Ястребов В. Гайдамацкая песня//Киевская Старина. – 1886. – Т. 16. – № 10. – С. 379 – 388.

14. Очаковская зима по рассказам современников//Киевская Старина. – 1884. – № 8. – С. 731 – 732.
15. Ястребов В. Двадцатипятилетие Херсонских Епархиальных Ведомостей //Киевская Старина. – 1885. – Т. 13. – № 10. – С. 342 – 350.
16. Ястребов В. «Херсонские Губернские Ведомости» (1839–1888)// Киевская старина. – 1892. – № 3. – С. 516 – 534.
17. Ястребов В. К библиографии малорусских сказок // Киевская Старина. – 1895. – Т. 49. – № 5. – с. 51 – 58.
18. Эварницкий Д.И. По поводу рецензии книги «Вольности запорожских козаков» // Киевская Старина. – 1891. – Т. 33. – № 4 – С. 174 – 177.
19. Ястребов В. Ответ Д. И. Эварницкому // Киевская старина. – 1891. – № 4. – С. 177 – 180.
20. В.Я. Опыт указателя книг и статей, относящихся к Херсонской губернии. Составил А.П. Леонтьев. Херсон. 1890.// Киевская Старина. – 1891. – Т. 32. – № 1. – С. 194 – 196.
21. Леонтьев А. Ответ моему рецензенту// Киевская Старина. – 1891. – Т. 34. – № 8. – С. 352 – 356.
22. Х.Я[щуржинский]. Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В.Н.Ястребовым. Одесса, 1894.//Киевская Старина. – 1894. – Т. 46. – № 7. – С. 127.
23. Руденко Н.В. Листи В. Ястребова до Ф. Вовка // Південна Україна XVIII–XIX ст. – Запоріжжя, 2000. - № 1 (7). – С. 31 – 65.
24. Сумцов Н.Ф. Современная малорусская этнография: В.Н. Ястребов.// Киевская Старина. – 1895. – Т. 49. – № 5. – с. 186 – 198.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Собчук Ольга Володимирівна – провідний бібліотекар відділу рідкісних та цінних видань обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І.Чижевського.

Наукові інтереси: вивчення життя, діяльності й наукової спадщини В.М.Ястребова.